

სხვა სასაზღვრო ნიშნებმა ფრანკულების იმპერატორი აიძულეს, რომ მმართველობას აეხსნა ეს საქმე. თითონ იმპერატორმა თავის მინისტრის პირით შეატყობინა პალატას და მამულებელი ამბები. უცხო-ქვეყნის საქმეების მინისტრმა უ. მუტიემ ამ საგანზედ შემდგომი სიტყვა წარმოასტკეა სჯულის-დამდებს კორპუსში: „იმპერატორმა მე მიბრძანა ავიხსნათ უქსემბურგის საქმის მდგომარეობა. იმპერატორის მმართველობა უფრო იმაზედ არის ღრმათ დარწმუნებული, რომ ნამდვილი და ჭეშმარიტი შრანციის ინტერესი მოითხოვსა მეროპაში მშვიდობიანობის შეურყეველობას; ხალხების ურთიერთს მიმართობაში იმას ხელსამდღენელათ მხოლოდ მშვიდობიანობის დამყარების სურვილი აქვს. ამისგანა იმას თვითონ არ აღუძრავს ის საქმე, რომელიც უქსემბურგის დიდ საღერცოგოს შეეხება. უქსემბურგის და უქსემბურგის განუმარტებელი მდგომარეობა იყო მიზეზი, რომ ნიდერლანდის კაბინეტმა ეს საქმე დაიწყო. ამისგანა ორთავე მხრის ხელშეწყობა უქსემბურგის მდგომარეობაზედ ერთი ერთმანერის გადასცეს თავიანთი აზრი. ამ აზრების გადაცემ-გადმოცემას ჯერ კიდევ აფიციალური მნიშვნელობა არ მიეღო, რომ ბერლინის კაბინეტმა გაიხსენა 1839 წლის ტრაქტატის პირობები, როცა იმას ჰკითხეს ამ საქმეზედ. რადგანაც ჩვენ მუდამ ბეჯითათ ვასრულებთ ჩვენს საპოლიტიკო პრინციპებს, ამისთვის ჩვენ ყოველთვის კარგათ ვიცოდით, რომ მიწის მოპოვება შეგვეძლო მხოლოდ ამ სამის პირობის ძალით: 1) უქსემბურგის დიდი ღერცოგი თანახმა უნდა ყოფილიყო, 2) კეთილსინდისიანათ უნდა აწონილიყო დიდი სახელმწიფოების ინტერესი და 3) საზოგადო ხმის მოცემით ხალხს უნდა გამოეცხადებინა თავის სურვილი. ამას შემდეგ ჩვენ მზათა ვართ სხვა მეროპის კაბინეტებთან ერთად განვიხილოთ 1839 წლის ტრაქტატების პირობები. ჩვენ მშვიდობიანათ შევეუდგებით ამ პირობების განხილვას და სრულათ დარწმუნებულნი ვართ, რომ ამ გარემოებით მეროპის მშვიდობიანობა არ დაირღვევა.“

როცა ეს მინისტრმა გამოაცხადა, ამას შემდეგ ამ საქმეზედ წარმოადგინეს სამი გამოკითხვა (ინტერპელაცია). უ. ტიერმა ამ საქმეზედ მიღებულ დებულების წარმოდგენა მოითხოვა. სახელმწიფო მინისტრმა რუემ მიუგო: უქსემბურგის საქმე ჯერ დიპლომატიის ხელში არ არის და ამისგანა არც დებულები არიან. უ. მლივიემ სთქვა, რომ მინისტრის განცხადება კარგა ნათლათ ვერ ბატავს იმ მდგომარეობას, რომელიც პრუსიამ შრანციის შესახებ მიიღო; როგორც ვახეთები ამბობენ, ეს მდგომარეობა შეურაცხყოფად არაა შრანციას. შრანციამ ეს არ უნდა აიტანოს. მრატორი ფიქრობს, რომ მმართველობა თავის მოვალეობას შეასრულებს. მერმე სახელმწიფო მინისტრმა სთქვა, რომ როდესაც ხელის ჯარი იდგა და ახლაც დგას. შრანციის დეპუტატის და პრუსიის ომის შემდეგ, ძველი ბერმანის კავშირი დაიშალა და იმის მაგიერ ჩრდილო-ბერმანის კავშირი დაარსდა. უქსემბურგი აღარ შევიდა ჩრდილო-ბერმანის კავშირში და მასთანავე თავისუფალი საღერცოგო შეიქნა. ამით უნდა დასრულდებინა იმპერატორს ნაპოლეონს და შემოერთებინა შრანციისათვის უქსემბურგის საღერცოგო, რომელიც ზედ შრანციის საზღვარზედ არის, და რომელსაც თავის მდებარეობით დიდი მნიშვნელობა აქვს შრანციისათვის. ლონდონის კარალი თანახმა არის შრანციას მიჰყიდოს უქსემბურგის საღერცოგო, რადგანაც ეს მხარესულ მოშორებულია ლონდონზედ და ამისთვის არა აქვს მისთვის ისე დიდი მნიშვნელობა. მაგრამ ამ საქმეში თავი გამოიღვა პრუსიამ და მთელმა ბერმანიამ. ისინი ამბობენ, უქსემბურგის დიდი საღერცოგო ბერმანის ნაწილი არის და ამას იქითაც იმას არ უნდა მოშორდეს. ამისგანა უქსემბურგის ჩამოვარდა შრანციის და პრუსიის შუა, ასე რომ ძალიან შესაძლებელია ამ საქმისგანა იმათ შორის ომი ასტყდეს.

მოხსენებულს გამოკითხვას განყოფილებანი მიიღებენ, მაშინ მმართველობა ახალს ცნობებს შემოიტანს.

თუმცა თვითონ მმართველობამ ამ გვართ გააცრუა ბევრი უსაფუძლო ხმები, მაგრამ პარიეტის ხალხის მღელვარება ასე ადვილათ არ დაწყნარდება. თუ რა შთაბეჭდილება ჰქონდა ხალხზედ უქსემბურგის საქმეს, ეს შეიძლება დაახლოვებით შევეტყოთ ზოგიერთი პარიეტის განვთებიდან, რომელნიც ნამდვილათ გამოხატევენ ხალხის გრძობას და რომელთაც დიდი გავლენა აქვთ. ასე ვახეთი „Siécle“ დამტკიცებით აცხადებს, რომ პრუსიის გარნიზონის დგომას უქსემბურგის ციხეში ვერ მოვითმენთ. ის ამბობს: „ჩვენ პირველათ ეს გვინდა, რომ უქსემბურგის საქმე ისე გადაწყდეს, როგორც შრანციის ღირსებას შეესაბამება და იმ რიგათ, როგორც თვითონ დიდი საღერცოგოს მცხოვრებლებსა ჰსურს. თვითონ ბისმარკი ამბობს, რომ საღერცოგოს მცხოვრებლები ბერმანიასთან შეერთებას ეწინააღმდეგებიან. ამისთვის ჩვენ ვერ მოვითმენთ, რომ ამ მაგარს ციხეში პრუსიის ჯარი იმყოფებოდეს, რადგანაც ის არის შრანციის შესახებელი კარი. მას შემდეგ რაც ჩვენ მიუდგომელათ მოქმედებით პრუსიის შესახებ, ამ სახელმწიფომ რომ მტრული მდგომარეობა მიიღოს შრანციის შესახებ, მაშინ ის გამოიჩინდა აღმშფოთებულს უმაღლრობას.“

მთლიან-ბერმანის ვახეთი „Liberté“ უფრო მეტათ ვაცხარებულა პრუსიასზედ. ის აირასა სწერს: „ახლა ჩვენ მხოლოდ ეს უნდა ვეთხოვოთ პრუსიას: ბინდათ თუ არა მისცეთ საზღვარი თქვენს უკანონო მოქმედებას ე. ი. გამოიყვანთ თუ არა ჯარს უქსემბურგიდან, სადაც თქვენი ჯარის დგომა ჩვენთვის შეურაცხყოფი მუქარებაა? თუ პრუსია ამაზედ მოგვეცემს პასუხს იმით, რომ თავის ჯარს გამოიყვანს, მაშინ მშვიდობიანობა იქმნება დროებით ბინც არ შეირყეს. მაგრამ თუ პრუსია დარჩა უქსემბურგში, ან და ეს ციხე დაქცია, მაშინ კი ომი გაიმართება, ამისთვის რომ შრანცია თავის ღირსების ამგვართ შეურაცხყოფას ვერ მოითმენს.“

— შრანციის სტუდენტების ადრესი გერმანიელ სტუდენტებთან. ვახეთში Temps დაბეჭდილია ქვემოხსენებული ადრესი ფრანკულების სტუდენტებისა. აი ის ადრესი: „ჩვენო გერმანიელნო თანამოძმენო! სა მოიშულა და გვემუქარება. რინის ორთავე კიდებზედ ბრძოლის მომასწავლებელი ყვირილი მოიამის. თავიანთ მოძავალს ხედრს ხალხები შიშით შეჰყურებენ. ნუთუ ხალხები ჯერ კიდევ არ დახსნიან ერთი-ერთმანეთის მტრობასა? მოდი ჩვენ ეს უარ-ყვით, რადგანაც მტრობა უწინდელს საუკუნოებს ეკუთვნის. ახლა ხალხები იმათგან დაპყრობილის მიწის სიერკით კი აღარ ჰხდებიან დიდებულნი; ისინი იდიდებენ ხოლმე თავისი წეს-დებულებითა. შრანციას და ბერმანიას თავიანთი საზღვრების გავრცელება კი არ უნდა ჰსურდეთ, იმათ უნდა ჰსურდეთ თავის თავისუფლების გავრცელება. მამაც კაცს ომის არაოდეს არ შინებია, მაგრამ ყოველს პატიოსანს მოქალაქისთვის ის საზიზღარი უნდა იყოს. მოვიგონოთ იმისგან მოვლენილი დესპოტობა, უბედურება და უარ-ყვით იგი. ამ დიდის ქეშმარიტების გავრცელება განასტუდენტების მოვალეობა არ არის? ბანა ჩვენ და თქვენ, გერმანიელნო თანამოძმენო, ერთსა და იმავე ნაყოფიერს გვახედ არ მივისწრაფით? მამ ამიერიდგან ლმერთმან დაუმკვიდროს ხალხებს მშვიდობიანობა და ლმერთმან წარმართოს ისინი დიდებულს, თავისუფლებების და კეთილ-დღეობის გზაზედ!“

ბერმანი. „შოსისი ვახეთში“ სწერენ: „თუ ომი მოხდა პრუსიის ჯარები ისე შეიარაღდება, როგორათაც შეარაღებული იყო წასულ ომიანობის დროს. მთელი ჩრდილოეთ-ბერმანიის და საქსონის ჯარები შეიარაღდ-

ნენ კიდევ ნემსიანი თოფებით, ძილის, პლუნენის და ზუნდვიტის სიმაგრეები ახლათ გამაგრეს და ყველა საჭირო მუშაობა საქმართ ვახეთებულს უნდა გათავდეს.“

მსმალთი. ცნობები ქოსტანტინეპოლიდან. უცხო-ქვეყნის ვახეთებში დაბეჭდილია, რომ ქოსტანტინეპოლში 11 აპრილს მინისტრების რჩევა იყო. ამ რჩევის თავ-მჯდომარეთ იყო სულთანის. სულთანმა 24 მილიონი პიასტრით შეაქცირა ერთის წლის ხარჯი თავის სასახლეზედ. ამ მოკლე დროში უნდა დამტკიცდეს კანონი, რომლის ძალითაც უცხო-ქვეყნელებს შეეძლებათ უძრავი ქონების მოპოვება მსმალეთში.

იტალია. რომის ცენტრალურმა საინსურექციო (*) კამიტეტმა ხალხში მოწოდება გამოსცა შემდეგი სახელით: „რომელებს“. ამ მოწოდებაში მოხსენებულია, რომ მოვიდა დრო, როდესაც ხალხი უნდა ადგეს და მღელვების უღელიდან განთავისუფლდეს. მოწოდება ბარიბალდის წიგნით თავდება, რომელიც აცხადებს, რომ მზათ არის საინსურექციო კამიტეტის მიზნობილებით ადგომაში მონაწილეობა მიიღოს. ეს პროკლამაცია დიდს თანახმედ მშენიერის შრიფტით არის დიბეჭდილი. როგორც სჩანს ეს პროკლამაცია არ არის უბრალო დეკლამაცია.

ბ ე ლ ე ბ რ ა მ მ მ ბ ი,
პეტერბურგში მიღებული.

ქოსტანტინეპოლი, 28 მარტს (9 აპრილს). მსმალების მინისტრების რჩევამ, სადაც თითონ სულთანი იყო თავმჯდომარეთ, დაწესა ის აზრი, რომ პორტამ უნდა მოიხმაროს ენერგიული ძალა ძანდის დამორჩილებისათვის. ამისთვის მმერ-ფაშა დანიშნა მთავარმართველათ მირზა, მესალიაში და ძანდიაში, აგრეთვე ყველა ზღვის ძალებისა, რაც არხიბლაგში იმყოფება. პორტა ძანდიაზე ახალს ჯარებს გზავნის; ამიტომაც ყველა მოვლის, რომ დიდი სისხლის ღერა უნდა მოხდეს იქა. მსმალები ძალიან ცდილობენ, რომ კანდილებს შორის განხეთქილება მოახდინონ, რადგანაც ისინი აქამდის ერთგულათ ებრძოდნენ საერთო მტერს—მსმალებს.

სმირნაში მღელვარება მოხდა. ეს მღელვარება იმ მიზეზით აღიძრა, რომ იქაურმა გუბერნატორმა შეურაცხყო ბერძნების არქიერი. რუსების რჩევით, გუბერნატორმა ბოლიში მოითხოვა არქიერთან.

წ-მორკი, 29 მარტს (10 აპრილს). მაშინგტონის სენატმა თითქმის ერთის ხმით დამტკიცა ტრაქტატი, რომელიც რუსეთს და ამერიკას შორის არის შედგენილი რუსების ამერიკის გაყიდვაზე.

ლაგზერში, 30 მარტს (11 აპრილს). ვახეთში „Boersenhalle“-ში დაბეჭდილია კერძობათი ტელეგრამა, რომელშიაც მოხსენებულია, ვითომც, ლონდონის კაროლმა უქსემბურგის საღერცოგოდან ხელი აიღო და გადასცა თავის ძმას, ნიდერლანდის პრინცს, ლენჩისს.

ქელნი, 30 მარტს (11 აპრილს). ქელნის ვახეთის კორესპონდენტი პარიჟიდან იწერება, რომ სახელმწიფო მინისტრმა რუემ „არკადის“ კლუბის უფროსებს შეატყობინა, რომ ნაპოლეონი არ მიიღებს დეპუტატებს, რომელნიც კლუბიდან არიან და ნიშნულნი იმპერატორთან არხის მისართმევით, იმ აზრით, რომ ომიანობა არ იყოს.

ლუქსემბურგი, 31 მარტს (12 აპრილს). აქ მრავალს მცხოვრებლებს ჰსურთ კაროლს ადრესი გაუგზავნონ, რომ უქსემბურგი შრანციას დაუთმოს. დანარჩენნი მცხოვრებნი მეორე ადრესსაც ადგენენ, რაშიც თხოვლობენ, რომ უქსემბურგი აღრინდელით დარჩეს.

ლონდონი, 1 (13) აპრილს. ვახეთის

Times-ის კორესპონდენტი იწერება: „უცხო-ქვეყნელებს, რომ ფრანკულის არმიის კარდებულები პოლკების კამანდირებმა სამხედრო მინისტრისაგან ბძანება მიიღეს, დაუყარებლივ ისყიდონ იმ ალაგას, სადაც თვითონ დგანან, რამდენი ცხენიც კი იშოვება, და ამასთანავე იმოდენი საკვები, რამოდენიც მათ დასჭირდებათ. იმათ აგრეთვე ბძანება მიიღეს, რომ ბაგაფი გადასატანათ დაამზადონ. შევითი ჯარის პოლკების კამანდირებს ნაბძანები აქვთ, რომ იმათ სამხედრო ბარგი სალაშქროთ გაამზადონ.“

იგივე კორესპონდენტი ამბობს: ძალიან შესაძლებელია, რომ იმპერატორმა ნაპოლეონმა სჯულის დამდები კორპუსი დაითხოვოს და 12 (24) ნომბრის და 7 (19) იანვრის დეკრეტები გააუქმოს.

ანგლიურს ვახეთს Morning-Herald-ში სწერენ პარიჟიდან, რომ ბევრს ფრანკულის პოლკებს ბძანება მოუვიდათ მეცს და ტიონვილს (*) გაემგზავრონ.

შრანცუპსტი-მაინჰელ 1 (13) აპრილს. პრუსიამ და ლესენ—ღარმშატმა ურთიერთს შორის იმგვარი სამხედრო კონვენცია შეკარეს, როგორც პრუსიამ და საქსონიამ.

ბერლინი 1 (13) აპრილს. ღღეს ოფიციალურს ჩრდილო-ბერმანიის საზოგადო ვახეთში დაბეჭდილია სტატია, რომელიც ამტკიცებს, რომ სიცრუე არისო ღანც იგის ვახეთში დაბეჭდილი ამბავი, ვითომც რუსეთი აპირებდეს, თუ აღმოსავლეთის ომი ასტყდა, დროებით ან სამუდამოთ პრუსიას დაუთმოს ის პოლშის სამეფოს ნაწილი, რომელიც მისლის მდინარის მარცხენ მდებარებს. ამგვარს ამბებს იმ აზრით ავრცელებენო, ამბობს ხე-მოხსენებული ვახეთი, რომ ფრანკულში პრუსიასზედ გააჯერონ.

პარიჟი, 3 (15) აპრილს. ვახეთს Avenir National-ზედ მმართველობამ გამოძიება დაიწყო, რადგანაც ამ ვახეთმა გაავრცელა ტყუილი ხმა, ვითომც შრანცია საომრათ ემზადებოდეს.

ბერლინი, 4 (16) აპრილს. ჩრდილო-ბერმანიის რეისტაგმა 230 ხმის უმრავლესობით წინააღმდეგ 53 კონსტიტუციის პროექტი მოიწონა.

ღღევანდელს რეისტაგის შეყრილობაში პოლშელმა დეპუტატებმა სრულებით ხელი აიღეს თავის დესანობაზედ და ამასთანავე პროტესტი გამოაცხადეს იმაზედ, რომ პრუსიის პოლშის პროვინციები ძალით შერაცხეს ჩრდილო-ბერმანიის კავშირში.

შლორენცია, 3 (15) აპრილს. ადმირალს გრაფს პერსანოს ადმირალის ჩინის ჩამორთმევა ვაღუწყვიტეს. ამასთანავე იმან უნდა გადახდალს სამსჯავრო პროცესის ხარჯი.

ქელნი, 5 (17) აპრილს. ქელნის ვახეთს სწერენ პარიჟიდან, რომ შრანციის შინაგანის საქმეების მინისტრი, მარკიზო ლავლეტი, ორშაბათ ღამეს უქსემბურგს წავიდა.

ბერლინი, 5 (17) აპრილს. ღღეს პრუსიის კაროლმა დახურა ჩრდილო-ბერმანიის რეისტაგის შეყრილობა.

ლონდონი, 5 (17) აპრილს. პარიჟის კორესპონდენტი Times-ის ვახეთისა გავრწმუნებს, რომ შრანციას, ანგლიას, ლონდონისა და ბელგიას შორის კავშირის შეკვრაზედ მოლაპარაკება დაიწყო.

იგივე კორესპონდენტი იწერება: „პარიჟის ვახეთმა Avenir National-მა რომ ცნობები გამოაცხადა არტილერიის და სამხედრო საზღვარის გადატანაზედ შრანციის ჩრდილოეთის საზღვრისაკენ, ეს ამბები სულ მართალი გამოდგენო.“

პარიჟი, 5 (17) აპრილს. მეცის ციხის სრული შეიარაღება დაიწყო. არტილერიის ძალიან ბევრს ცხენებს ყიდულობს და ამას-

(*) მეცი და ტიონვილი მაგარი ციხეები არიან შრანციის აღმოსავლეთის საზღვრებზედ.

(*) ინსურექცია არის ხალხის ადგომა, აბუნტება.

თანავე ყოველს ზომას ხმარობს, რომ ჩქარა სალაშქროთ გამოეწყოს. რეზერვის, ყველაზედ უმცროსი რიგი, რიცხვით თითქმის 40 ათასს კაცადღე, მოწოდებულია 19 აპრილისათვის (1 მაისისათვის) 1867 წ. მაშინ რადგანაც თავდაპირველათ დათვთის ვადათ 19 დეკემბერი 1867 წლისა (1 იანვარი 1868 წლ.) იყო დანიშნული.

თფილისში მიღებული.
პატივსმეობი, 16 აპრილს, თეთრი არწივის ორდენები ებოძათ: ბარან ნიკოლაის გენერალ-ლეიტენანტს, თავადს ლადიანს 2-ს, ანდრონიკაშვილის 2-ს; ანასი მეორე ხარისხისა გვირგვინით და მახვილებით: გენერალ-მაიორს თავად თუმანიშვილს 1-ს, იგივე ორდენი დაუწვევებლათ გენერალ-ლეიტენანტს აპაინინს, გენერალ-მაიორებს: მკლამბეიას, გერესმანს, მამაცაშვილს; სტანისლავის პირველი ხარისხისა მახვილებით: გენერალ-მაიორებს რადეცკის, უმახვილებლათ—პონსეს; მლადიმერის 3-მე ხარისხისა: გენერალ-მაიორს სეჩინს და პოლკოვნიკს მკელნს.

ხალხის აზრდაზად.
 (მდ. ლაშუღის ლექსიდან).

ხალხის აზრდა ერთი საპოლიტიკო გარანტიაც არის, და როგორც ამგვარი საშუალება, ეს შრანციაში სრულებით ახალი საქმეა... მაგრამ ამერიკაში კი დიდხანია ამ საქმეს ისე უყურებენ, როგორც საგანს, რომელსაც სიცოცხლე და სიკვდილია დამოკიდებული, და ამისდა შესაფერი ყურადღებაც არის ამაზედ მიქცეული. მთელი მეროპის ნაკეთები სულ ერთათ რომ შეეცაოთოთ, მაინც ბევრში დაუფარდება იმას, რაც ამ საქმისათვის ამერიკელებს მართა გაუყვებიათ.

ამერიკელებს ყოველგან სხვა და სხვა ხარისხის შკოლები აქვთ დაწესებული; ამ შკოლებში თვით უღარიბესს კაცს შეუძლია საფუძვლიანი და მრავალკერძო განათლება მიიღოს. ხუთიდან თუთხმეტ წლამდის თვითოეულს ამერიკელს წერა, კითხვა, თვლა და ხატვა შეუძლია ისწავლოს; მას გეომეტრიასა და გეოგრაფიას უკითხავენ; ამასთანავე, რამოდენათაც საჭიროა, ფიზიკას, ასტრონომიას, ბუნების მეცნიერებას, ფიზიოლოგიას და გეოგრაფიას ასწავლიან. სხეულის გასასწავლათ გიმნასტიკაში ავარჯისებენ; მოთხრობას, დეკლამაციასა და გალობას აჩვენებენ, რომ სამოქალაქო ცხოვრებისთვის მოემზადოს; ხნობა და პოლიტიკაზედ უშიშრათ ელაპარაკებიან, და ამ გვართ სიყრმითვე კონსტიტუციის პატივისცემას და თავისუფლების სიყვარულს გულში უწერავენ. ეს პირველ დაწყებითი სწავლაა.

შმაწვილი ამ პირველ-დაწყებითს სწავლას რომ მოაჩვენა მერმეთ, თუ სწავლის გაგრძობა ჰსურს, მაღალი სასწავლებლების კარები აქვს გაღებული; ალგებრა, ტრიგონომეტრია და მისი საქმეში გამოყენება, ბუხვალტერია, საპოლიტიკო ეკონომია, ფრანკუზული ენა, გეოლოგია, ხიმია და სხვა საგნები შეუძლია სამართხ წელიწადს ისწავლოს. მართი სიტყვით, იმისთანა საგანი არაა, რომ იმნ ვერ ისწავლოს, თუ ჰსურს და ღონეც მოსდევს.

შველა ეს შკოლები სულ შექმნილი არის; წიგნებსაც, ქაღალდს და კალამს მოსწავლეს საზოგადოება აძლევს. მამას მართა ყმაწვილის მტს არასფერსა სთხოვენ.

აქ აღზე მიმხედარა ხალხი, რომ კაცის სხვა და სხვა ნიქსა განათლება განამტკიცებს და კემშარტი ძალა სწავლა; ამის გამო ამერიკელებმა ამ საქმეს მგართ მოჰკიდეს ხელი, და ამ გვარი ხელის მოკიდებას შესანიშნავი შედეგაც ჰქონდა. მასაწუხებში, მაგალითათ, ასი ყმაწვილი რომ ავიყვანოთ, ამ რიცხვიდან 75 ხუთი წლიდან თუთხმეტამდის საზოგადოების შკოლებში უნდა დადიოდეს; დანარჩენი 25 (თითქმის ყველა) ზოგი თავის სახლში სწავლობს, და ზოგი კერძო შკოლაში დადის. ახალ ანგლიაში ამიტომაც ასე იშვიათათ იზრდება იმისთანა კაცი წერა-კითხვა რომ არ იცო-

დეს. აქ საზოგადოთ ყველა უნდა სწავლობდეს და უსწავლელი კაცი შემთხვევია, აქა-იქ თუ იპოვება.

ახლა ჩვენი ყურადღება რომ მიუბრუნდეს, ის კითხვა შეერთებულს შტატებში მუქთმა და ზედმოწვენილმა სახალხო განათლებამ ახსნა. აი ეს კითხვა: შეიძლება კანონით ვალდებულებიანი სწავლა დაიდგას თუ არა? პირველს შეხედვამდეს ეს საეჭვო არ არის. სწავლის ხარჯი რომ საზოგადოებას უქონდეს, მამას რალა სიმართლე აქვს, რომ თავის შვილს უმცირებელგან გამოსასვლელი გზა შეუკრას და საზოგადოების მიწინებელ წვერათ გახადოს; საზოგადოების უმთავრესი ინტერესი თუ იმას ითხოვს, რომ თვით უღარიბესს მოქალაქეს თავისი სიმართლე და მოვალეობა ესმოდეს და თავისი სხვა და სხვა ნიქსად შეძლების და გვართ მომატებული სარგებლობა გამოჰქონდეს; მაშინ ამ საქმეში გარევა რატომ სამართლიანი არ უნდა იყოს, როცა ეს გარევა მამას არასფერს ენებას აძლევს და შეილებსაც იფარავს? ნუ თუ ამ გარევის ინტერესი ვერ გაამართლებს? როგორც პრინციპი, მე ეს შეუძლებელი მგონია, მაგრამ მოქმედებაში მოყვანის დროს შეიძლება თავის-ნებობა და დაბრკოლება გამოჩნდეს. პარიჟში და სხვა ქალაქებში ეს ზომა შეიძლება წარმატებით შესრულდეს; მაგრამ სოფლებში სხვანაირათა საქმე; აქაური საზოგადოება აქა-იქ გაბნეული კომლებისაგან არის შემდგარი; კომლსა და კომლს შუა ზოგჯერ კარგი ძალი მანძილია; მთელი ზაფხული შეილები დედისათვის აოიან საჭირონი და ზოგჯერ იმათ ზამთარშიაც ვერ გაიმეტებენ ხოლმე. როგორ უნდა მოიქცეს აქ მსაჯული? იმან რა უნდა უყოს მამას, რომ სულ იმისი დამნაშაობა მართა სიღარიბეა? თუ დასაჯა, სულ მთელ ოჯახს დაღუპავს, და თვითონ სწავლასაც რალაც შესაძრწუნებელი ხასიათი მიეცემა; თუ არ დასაჯა და კანონი მართა უსარგებლო მუქარება იქნება. ამერიკაში რომ ეს კითხვა აიხსნა, იმნაირი ახსნა, ჩემის აზრით, ყველაზე უფრო კარგია და უფროც შესაბამეა წინ დადებულს მიზანს. მართი, რომ ეს საშუალება თავისი სირბილით და მიმხებრებელი ხასიათით ისეთს საქმეს შერება, როგორსაც ძალდატანება თავის დღეში ვერ იქს, და მეორე, ეს საშუალება არც მოქალაქეების თავისუფლებას ენება და არც მამის უფლებას.

მაგრამ იცით, ასე კარგათ გაწყობილი შკოლები ამერიკაში რა ძვირათ უნისთ? ამაზედ იქ საზოგადოთ თითო მცხოვრებზედ ექვს-ექვს აბაზი და ერთი შაური მოდის.

ასე რომ ვიანგარიშოთ, შრანციაში ამ საქმეზედ, ორმოც და ათი მილიონი უნდა იყოს გადადებული, ლიცეებსა და მაღალს სასწავლებლებს გარდა, და მართა პარიჟში ცხრა მილიონ ნახევარი. მაგრამ პარიჟი, ის უხვი პარიჟი, ხალხის განათლებისათვის ორ მილიონ ნახევარზედ მეტს არ იმეტებს, ესე იგი იმის მესამედსაც არა, რასაც ამ საქმისთვის ამერიკა ხარჯავს. აი რას უნდა ვეცადოთ; მხოლოდ ამ გვარი ფასით შეგვიძლია ჩვენი ხალხი მამაპაჟურის უმცირებელგან გამოვიყვანოთ და განათლებულ ხალხათ გავხადოთ. მერმეთ, ეს უნაყოფო ფულის ფანტაც არ იქნება; შეერთებული შტატები მაგალითათა გვეყავს; თუ განათლების საქმე წინწავიდა, მეურნეობა და მოხელეობაც უეჭველათ წინ წაიწევს; ჯერ მუშა კაცის ზნეობითი გახსნაც შრომის ნაწარმოებს ამრავლებს და აკეთილებს ხოლმე; რასაც ცალკე პირები იგებს, ეს სულ საზოგადოების მოგებაა.

აზრდა არის კაცის გამზადება ცხოვრებისთვის. აზრდა გონებითი გახსნას იწყებს, მაგრამ კი არ ათავებს. ამიტომაც ყმაწვილისათვის მართა შკოლაში სწავლა არაა საქმია; შკოლას გარეთაც ყოველი დღე მას რასმე

უნდა ასწავლიდეს; ერთი სიტყვით, სწავლა შეუწყვეტელი უნდა იყოს. ამ რიგათ მართა თუ შეიქნება ის კაცი, ქრისტიანი, მოხელე და მოქალაქე. აგრეთია უფასო და დაუფასებელი ღვაწლი, რომელსაც საზოგადოება, მკლესია, ჟურნალები, სახალხო ბიბლიოთეკები, პუბლიკური კურსები, საზოგადო ყრილობა და მრავალი ასოციაციები სდებენ,—ის ასოციაციები, რომელნიც რელიგიას, საზოგადოების აზრს და სწავლას სიცოცხლეს აძლევენ. ამიტომაც ასოციაცია იმოდენათვე საპოლიტიკო თავისუფლება, რამოდენათაც საზოგადო; ეს თავისუფლება მით უფრო ძვირფასია, რომ დაუცხრომლათ უმცირებლსა და მიწინებელს გულისთქმას ებრძვის, რომ სინათლე შეაქვს ისეთს საცოდაეს ქოხებში, სადაც მართა შური და სიძულელია და დასაწყისშივე რევოლუციებსა რომა სპობს.

მასადაამე აზრდა იგეთსავე როლს თამაშობს, როგორსაც პოლიტიკა. თუ ენის საეარჯისებლათ არ ელაპარაკებთ და ცოტასაც გავსჯით, ცხადია, რომ ყველა დაწესებულებებს ერთი დანიშნულება აქვს: საზოგადოების აზრი და წადილი შეათანაზმონ, მმართებლობა პატიოსანის, მშრომელის, განათლებულის და მშვიდობის მოყვარე საზოგადოების ოარგანათ გახადონ. ამ მიზნის მისაღწევათ ერთი საშუალებაა, და ეს საშუალება ისე ძველია, როგორც თვითონ ქვეყანა,—აი ეს საშუალება: კაცმა მიზნათ უნდა აირჩიოს და, რაც ძალი და ღონე მოსდევს, ეცადოს საზოგადოებას ისეთს მდგომარეობამდის მიახწვეინოს, რომ იქ კემშარტება და სამართალი სუფედნენ.

სახანონო განცხადება.

(Закавказский Вѣстникъ № 30).

3) ტფილისის გუბერნიის მმართველობაში 28 მაისს 1867 წლისა მოხდება ტორგი გასასყიდათ უძრავის მამულისა, რომელიც ეკუთვნის თავადებს: სვიმონ ნონას ძეს, ლევან იაკობის ძეს, მერაბ ბეციას ძეს, ბიორგის და მალხაზ ნიკოლოზის ძეებს და ნიკოლოზ ანტონის ძეს ბედვენიშვილებს, და იყოფება ღუმეთის უჩასტაკში. ეს მამული შესდგება სხანავის და სათიბის მიწებისა და ტყისაგან, და დაფასებულია 2019 მანეთათ.

4) ზაკავკასიის პრიკაზის განკარგულებით ამ წლის 31 ივლისს ბორის უფლის სამსჯავროში მოხდება ტორგი გასასყიდათ ბორის უფლის ქვემოხსენებულის მებატონეების მამულებისა. ეს მამულები იმისთვის ისყიდება, რომ მათმა პატრონებმა არ შეიტანეს პრიკაზი-დამ გამოტანლის შემდეგის სესხის სარგებელი: 1) ნადვორის სოფტინიკა, თავადმა ბიორგი ღვითის ძემ მირსთავმა (აწ გადაცვალბულმა)—7050 მან., რომლის გირაოთ არის მისი მამული სოფლებში ბრუტაულს და ანდორეთს; 2) თავადებმა იოსებ და ილია ივანეს ძეთა შეზირიშვილებმა—2000 მან., რომლის გირაოთ არის მათი მამული ახალსოფელს; 3) თ. ივანე მდივარის ძემ ციციშვილმა—4000 მან.; რომლის გირაოთ არის მისი მამული სოფელს ღოესს და 5) პოლკოვნიკმა თ. მლიზბარ პავლეს ძემ მირსთავმა—4000 მან., რომლის გირაოთ არის მისი მამული სოფელს ჩაფრანს.

5) ზაკავკასიის პრიკაზში ამ წლის 31 ივლისს მოხდება ტორგი გასასყიდათ ტფილისის უფლის ქვემოხსენებულის მებატონეების მამულებისა. ეს მამულები იმისთვის ისყიდება, რომ მათმა პატრონებმა არ შეიტანეს პრიკაზი-დამ გამოტანლის შემდეგის სესხის სარგებელი: 1) პრაპორშიკმა ნიკოლოზ და აზნაურმა იოსებ შაბურის ძეთა შაბურიშვილებმა—1600 მან.; რომლის გირაოთ არის მათი მამული სოფელს საშაბურის; 2) კოლესკის რეგისტრატორმა ივანე იოსების ძემ ლარაშემ—4000 მან., რომლის გირაოთ არის მისი მამული სოფელს მქრისს; 3) თავადმა იოსებ ბარძიშის ძემ ჩეტქეზიშვილმა—2,500 მან., რომლის გირაოთ

არის მისი მამული სოფელს ბუტუნდინს; 4) ტფილისის უფლის სოფტინიკა თ. ლევან ბერძენიშვილს ძემ ტორგითაშვილმა—500 მან., რომლის გირაოთ არის მისი მამული ახელის ვერანაში.

6) ზაკავკასიის პრიკაზის განკარგულებით თელავის უფლის სამსჯავროში ამ წლის 31 ივლისს მოხდება ტორგი გასასყიდათ ქვემოხსენებულის თელავის და სიღნაღის უფლის მებატონეების მამულებისა. ეს მამულები იმისთვის ისყიდება, რომ მათმა პატრონებმა არ შეიტანეს პრიკაზი-დამ გამოტანლის შემდეგის სესხის სარგებელი: 1) თ. ღვითი ივანეს ძემ შავგავაძემ—7500 მან., რომლის გირაოთ არის მისი მამული სოფელს შვარლეს; 2) თ. ლარსაბ რევაზის ძემ შარალაშვილმა (აწ გადაცვალბულმა)—6,000 მან., რომლის გირაოთ არის მისი მამული სოფელს არტანს; 3) თავადებმა ბიორგი და მსტატე სულხანის ძეთა მანავიშვილებმა—4400 მან., რომლის გირაოთ არის მათი მამული სოფელს ტურდელაურს; 4) აზნაურმა ღვითი სვიმონის ძემ ნათალიშვილმა—1500 მან., რომლის გირაოთ არის მისი მამული სოფელს არგეს; 5) თ. ივანე იოსების ძემ ანდრონიკაშვილმა 6300 მან., რომლის გირაოთ არის მისი მამული სოფელს შეჯინს; 6) კენიამ სალომე ალექსანდრეს ასულმა აუხაზიშვილისამ—2,000 მან., რომლის გირაოთ არის მისი მამული სოფელს წიშატიანს.

7) ზაკავკასიის პრიკაზში ამ წლის 31 ივლისს მოხდება ტორგი გასასყიდათ ქეთიკობის შენობებისა, რომელნიც ეკუთვნის ქვემოხსენებულს ტფილისის მცხოვრებლებს. ეს მამულები მისთვის ისყიდება, რომ მათმა პატრონებმა არ შეიტანეს პრიკაზი-დამ გამოტანლის შემდეგის სესხის სარგებელი: 1) პოლს მიხეილის ძემ მიხაილოვმა—900 მან., რომლის გირაოთ არის მისი სახლი 3 ნაწილის, 1 კვარტალში; 2) მწერალმა მქსიმე ლონტის ძემ ბუნტინმა—600 მან., რომლის გირაოთ არის მისი სახლი ნათლულში; 3) ბოგია მირზუას ძემ შარუხოვმა—250 მან., რომლის გირაოთ არის მისი დუქანი 1 ნაწილის, 2 კვარტალში; 4) არტემ სტეფანეს ძემ ჯიჯოვმა—600 მან., რომლის გირაოთ არის მისი სახლი 2 ნაწილის 2 კვარტალში; 5) ნადვორი სოფტინიკა იაკობ სვიმონის ძემ პავლიაშვილმა—1,800 მან., რომლის გირაოთ არის მისი სახლი 2 ნაწილის, 1 კვარტალში; 6) კოლესკი რეგისტრატორმა სერგია ბრიგოლის ძემ ბიგოლოვმა (აწ გარდაცვალბულმა)—1,000 მან., რომლის გირაოთ არის მისი სახლი 4 ნაწილის 2 კვარტალში და 7.) ივანე ბიგოლოვმა—1,200 მან., რომლის გირაოთ არის მისი სახლი 4 ნაწილის 2 კვარტალში.

9.) თელავის უფლის სამსჯავროში ამ წლის 26 მაისს მოხდება ტორგი გასასყიდათ უძრავის მამულისა, რომელიც ეკუთვნის აწ გარდაცვალბულის თელავის მცხოვრების პაპია მახტანგოვის მემკვიდრეებს. ეს მამული შესდგება ერთის ძველის ფიცრული სახლისა და გზოსაგან და იყოფება თელავში. ის არის დაფასებული 85 მანეთათ და ისყიდება ვალში.

კამოლოპითი განცხადება.

პრეცის შეიდანზედ, სემინარიის ქვეშ, იქ, სადაც უწინ იყო თ. მუხანის სარდაფი, გაიხსნა ღვინის სარდაფი ი. სულხანაგისა და კამპ. ამ სარდაფშია საუკეთესო კახური ღვინოები თავ. დ. შავჭავჭავისა და სხვა ქანეთის მებატონეებისა.
 ღვინოების ფასი ძალიან ზომიერია. რომ არავითარი სიყალბე არ მოხდეს, ბოთლები თვითონ სარდაფის ბექტით იქნებიან დაბეჭდილნი.

იბეჭდება და ამ მოკლე დროში გამოევა „სამართმელის კალმდარი“ 1867 წლისა, შედგენილი ნიკ. ავალიშვილისაგან. ეს კალენდარი შეიცავს სხვა და სხვა საჭირო ცნობებს.